

GRUDA

Vsebina zvezka 1-2

Tone Gaspari: Invalid Klemen. — Kmetijski praznik na Krškem polju, lovci (slika). — **Mauca Komanova:** Na Gorenjskem je lušno. — **Dr. Nike Matanič:** Naloga petega stanu. — Kmetijski praznik na Krškem polju, ribiči (slika). — **Miloš Stibler:** O kmetijskih zbornicah. — **Zdr. M. Knaflič:** Opozorilo konjerejcem. — »Mirac, triletna plemenska kobila noriške pasme, last posestnika Ivana Ažmana v Hrašah pri Lescah (slika). — **Vera Roškar-Krambergerjeva:** Vzgoja in izobrazba kmetijskih deklet. — **Kraepelin-Brodar:** Po gozdu in polju. — Ograjeno napajališče na prostem, onesnaženje vode onemogočeno (slika). — Kuhinja in vrt. Nekaj o jedilni shrambi. Negujte cvetlice. — **Moja bala.** Organizacijski vestnik. Listnica uredništva.

Celoletna naročnina »Grudec je Din 30.— Za dijake in vojake Din 20.— V podrobni prodaji stane »Grudec Din 3.— Novi naročniki dobe lahko še vse doslej izišle številke.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Škofja ulica št. 8, pritličje.

Rokopise je pošiljati uredništvu, naročnino, reklamacije, oglase itd. samo upravi. Cena oglasov po dogovoru.

Rokopisov, ki jih ni naročilo, uredništvo ne vrača.

Urejuje in odgovarja: Stanko Temišč.

Kdor prejme prvo številko »Grudec in jo vsaj v 14 dneh ne vrne, postane s tem naročnik in je dolžan plačati naročnino. Poravnajte takej naročnino, da olajšate izhajanje lista!

TISKARNA MAKSO HROVATIN

LJUBLJANA, WOLFOVA ULICA 12

priporoča vsa v tiskarsko stroko
spadajoča dela kakor: časopise,
knjige, račune, lepake, cenike, vi-
zitke, kuverte ter sploh vsa mer-
kantilna in akcidenčna dela po
najnižji ceni in točni izvršitvi

Tone Gaspari:

Invalid Klemen.

1.

Od železniške postaje je hodil Klemen pet ur, tako da je na zadnjem klanecu pred vasjo že trudoma lezel navzgor, kakor da bi nosil s seboj namesto harmonike težko breme. Postal je, mučno zakašljal. Ozrl se je po peščeni strmini; potem je potegnil globoko vase, zakaj pozno popoldne je dihala svež gozdni zrak, ki je bil zgoščen od vzduha zemlje, brinja in smrečja.

Končno se je ustavil pod križem, kjer se je klanec zravnal. Pogledal je Križanega: razpet in z boljo je visel kot pred desetimi leti, ko se je Klemen poslavljaj iz vasi. Takrat je odhajal Klemen v rožah, v smehu in v vinu in niti ozrl se ni na znamenje; vsa zavest moči in zdravja je gorela po njem in ga gnala dalje. Šele ob sivih zidovih v tujem mestu se je zavedel in je spoznal, da je tujec; takrat se je zmislil klanca in Križanega, takrat je spoznal in doumel svojo daljno zemljo.

Zdaj je nagnil glavo in se v mislih počasi, kakor da bi prosil odpuščanja, pokrižal. Nato je sedel na parobek ob križu. Po rebri nad njim so svetili ob zelenem brinju telohi, rdelo je v kupih krvavo resje, a daleč na vrhu se je mirno temnil jelovi gozd, kakor da že sanja v bližajoči se večer.

Skoraj nevede je zasukal Klemen harmoniko, preložil pas ter jo z nekako kljubovalno močjo široko raztegnil, da je zaorglalo močno, čisto in daleč. Obrnil se je tja, kjer je iz kotanje žarel samo zvonik, in ko je v duhu objel svojo vas, je harmonika zapela: . . ra-avno v sredi mo- ojga srca eeena rooži-caa cveti . . .

Zgoraj nad njim so se premaknile bele lise ter se bližale navzdol. In ko so ovce obstale začudeno nedaleč od Klemena in ga nepremično zrle, sta se iz ozadja izvili dve postavi: deček in dekle. Deček je stekel proti drobnici in švisnil z leskovko preko nje, da se je zaletela vsa za nekaj metrov dalje; tam je vsa skupina z dečkom vred spet obstala in zrla nazaj v Klemena in v harmoniko. Dekle je šla počasi mimo Klemena, ki je tedaj prenehal. Hotela je mimo.

»Ti! Ali si iz vasi?« jo je nagovoril Klemen.

Počakala je. »Sem!«

Deček jo je klical, kakor bi se zanjo bal.

»Čigava pa si?« Klemenov glas je bil mehak.

»Jernejeva.«

»Res? — Kako ti je ime?«

Obotavljala se je.

»Ančka, kajne?« Klemenu se je zatresel glas.

»One! Rezika!«

»Rezika si ti? — Takale si bila, ko smo vriskali iz vasi. «Klemen je pokazal nekoliko nad svoja kolena. »Kje je pa Ančka?«

»V Zavrtéh.«

»Služi?«

»O, seveda! Omožena je!« Pogledala je dečka in se nasmehnila.

»Že omožena!« Klemen se je zamislil. Dekle je prestopila dalje.

»Rezika,« je poklical Klemen za njo, »povej doma, da si srečala Klemena, pa da se bo nocoj tam oglasil!«

V vsej vasi je bil samo on Klemen. Dekle ga ni poznala, ali čula je dostikrat doma v pomenkih, da je bil to eden izmed najboljših fantov in da je škoda, ker ga je vzela vojna. Zato se je Rezika spet okrenila in bližajoč se fantu, vprašala: »Klemen!? — Pa so govorili, da si pokopan tam v Rusiji.«

Gledala ga je in gledala. In Klemen njo.

»Klemen,« je kar sama spet načela, »pojdiva skupaj! — Ja, kje boš nocoj legel? Mati so ti predlanskim umrli, saj veš, menda.«

»Ne grem še. Kar pojdi! Ne maram zijal! Ko leže mrak, se bom vzdignil. Pri vas pa le povej!«

Dekle je pozdravila in odšla. Med potjo je mislila in mislila, kakšen je Klemen, ker ga je v spominu že izgrešila. Doma so se menili o njem največ takrat, ko so dobili poročilo, da ga ne bo več nazaj. Sporočil je nekdo komu iz bližnjega trga, ki ga je menda videl umirati na Ruskem. Ančka je takrat jokala. Reziki je bilo to takrat razumljivo, ker je zvedela, da je bila Ančka Klemenovo dekle. In še to je razmišljala: saj Klemen ni tak fant, kot so dejali. Suh je, bled; bolan najbrž. Kaj se bo ženil? Ančka je dobila trdnega kmeta; četudi je dvajset let starejši od nje, pa je le več fanta kot Klemen. Njej Klemen ni všeč.

Sprožila je korak navzdol v vas, da pove doma novico.

Klemena je zbolelo, ker je čutil pomilovanje dekleta. Obrnil je spet harmoniko ter jo zapel. Potegnil je iz žepa majhno, okroglo zrcalce ter se pogledal: zadnja zarja je žarela tam daleč; od tam je padala rdečica po njegovem obrazu. Še temni, bolešni kolobarji ob

očeh so sijali in gube v shujšanih licih so svetile. Ko je nekoliko dvignil glavo, so mu oči ušle spet gori v križ. Nikdar ni prej molil, nikoli se ni ozrl na znamenje, nikoli se ni prekrizal pred njim; vse to do danes. Zdaj je pa videl, kako zre Križani z nagnjeno glavo naravnost nanj. Misel, da se je vrnil iz daljne tujine po desetih letih kot invalid, ki nima več kapljice zdrave krvi v sebi, ta misel ga je plašila pred svetom, pred vaščani. Bal se je svidenja. Njega niso pokopali; pokopano pa je tam daleč njegovo zdravje. V petih letih mu ga ni mogel nihče vrniti, ker čuti sam, kako z vsakim dnem pojema. Zdravniki so obupali celó v gorskem zavetišču, kjer se je zdravil po vseh predpisih. Prišel je domov po nevesto, ki bo najlepša, ker bo bela, vsa bela in deviška in bo on vekomaj njen...

Tedaj je šlo skozi Klemena, kakor bi mu On govoril: »Upaj!«

Vstal je, da je zrastel tik ob križu do razpetih rok. Tiho, kakor bi bilo čudovito, kar govori, je dihnil: »Tebi moje delo, če ozdravim!«

2.

Ko je zablestela večernica, je Klemen stopil na tisti klanček, ki je skrival vas. Nekaj oken je že gorelo rdeče in vablljivo; ostale hiše so se risale v temnosivih obrisih. Iz srede hiš je Klemen dvignil in obudil hišo očetovo in materino. Toliko ve, da je bil edinec v zakonu. Očeta je potem izgubil že v otroških letih, ko ga je podrla smreka nekje v bosenskih šumah. Mati ga je redila in vzgajala skrbno kakor cvet; kadarkoli je prišla domov, ga je dvignila, četudi pred hišo in vpricho vseh, ter ga poljubila. Bila je mehka, sanjava, polbolna narava. Ali oče se je bil že prej zadolžil, mati ni zmogla odplačil, in hišo je zarubil kramar Čenčar. To je mater bolelo vse življenje, vsa tista leta, ko je Klemen doraščal v šoli, v kramarjevi hiši, na njivi, v gozdu, na vrtu, na rebri in na Vrhu, kjer sta mu burja in solnce kodrala svetle lase. Dorastel je in se iz slabotne matere razvil, da bi ji ga nihče ne prisodil. Mati je bila še razmeroma mlada, ko je odšel Klemen k vojakom; zato jo je pregovoril medtem Čenčar, da se je drugič poročila. Ali že po enem letu sta prišla zakonca navzkriž. Klemen se je domislil tistega velikonočnega večera, ko je bil za tri dni doma na dopustu; takrat je s silo ubranil materino življenje pred pijanim, divjim Čenčarjem. Med vojno, v kateri je bil Klemen na Ruskem ujetnik, je tudi ona najhuje trpela. Ko je pa prišlo sporočilo, da Klemena ni več, je shirala. —

Klemen se zdaj vrača. Dobra roka mu je v mestu kupila harmoniko. Hvaležno jo je sprejel in v enem letu se je toliko priučil, da zdaj sebi v veselje in tolažbo igra. Ne ve, odkod je prišlo, da igra najrajši žalostne; nekoč je bil najbolj vžgan fant v celi vasi. Mogoče

je to spomin na mater, na tisti mili obraz, na razbolene, a lepe poteze; mogoče samo daljni vpliv njenega zadnjega trpečega pogleda. Mogoče tudi zato, ker je v njem ugasnila tista volja in tista samozavest, ki je prej v njem vrela. Bolezen mu je izpila kri in vkapnila v žile medlost: ta medlost ga izživlja vsak dan bolj. Baš zdaj mu je neizrečeno težko, ko se vriva tako sam v vaški polmrak, ko se vrača v Stranje.

In stopil je Klemen mimo prvih bajt: na desni Rezina lesena podrtija, ki je že deset let v razsulu, a vedno enaka; potem Torničeva ograda; nato pritlična šola, popolnoma podobna ljubljanski smodnišnici; farovž visok, enonadstropen in v njem toplo, vžgano gostoljubje, če je še po vojni, kakor je bilo nekoč; za njim Kobencijev hlev, temen, mrk, ali poln in bogat svoje dni. Živo je gledal vse to Klemen skozi mrak, ki je ogrinjal že tudi bližino vedno bolj in prižigal po Stranjah večerna okenca. Čudil se je, da ni po tolikih letih nič novega. Pač! Z napetimi očmi je razločil poleg poti veliko stavbo. Ustavil se je in se razgledal na vse strani. Seveda! Njegova rojstna hišica je stala tu: Klemenova. Šel je tik vrat in tik razsvetljenega okna in doznal, da je dvignjeno prejšnje pritličje v enonadstropno hišo, ki je zdaj poleg Mohačeve krčme največja v vasi. V temo je pogledal in opazoval z otroškimi očmi, česar zdaj ni videl: Blažovice, Polico, Vražji vrtec, Vrh, zeleno senožet Župnico, zviti potok, kadunjo s skrivališči — in končno pokopališče ob cerkvi. Tam je mati. Ona majhen, ozek hladen dom — Čenčar visoko, polno, toplo palačo! A Klemen sam, brez doma, brez prijatelja, brez zdravja . . . Mati, kako je tebi dobro! Ti si doma, za zmerom doma. Ko bi mogel k tebi tak v tem mraku in bi živel s teboj, kakor ti živiš, ki si nazadnje živela brez življenja. Kakor roža si bila: čista si hrepenela k lepoti in taka živela drugim, sebi nikoli . . .

Klemena je zmotila bližajoča se postava. Tik pred njim se je ustavila. Gledala ga je par hipov ter se ozrla na harmoniko. Jernejev oče je bil, ki je spoznal Klemena samo po harmoniki, kakor mu je pravila Rezika. »Klemen, ti?«

»Jaz, jaz! — Dobër večer, oče!« Tudi Klemen ga je spoznal po glasu in po postavi. »Glejte, ste mi prišli nasproti!«

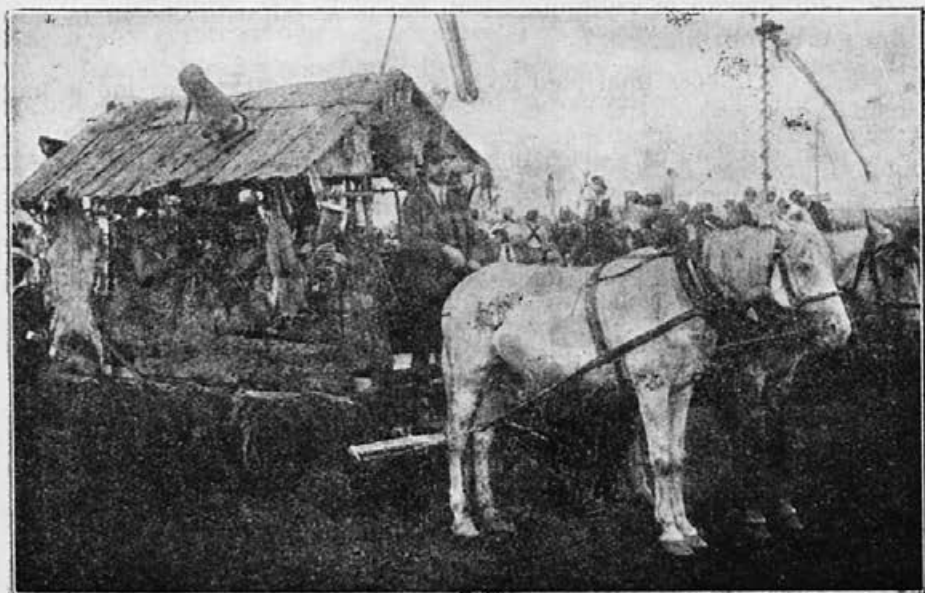
»Da se boš vedel obrniti po tolikih letih, da se ne izgubiš —«

»—se ne morem. Vsaka streha mi je dom in nobena.« Bolj sebi je Klemen to govoril.

Jernej je pritrdil: »da, res ni več tako, kakor je bilo; saj veš, brez matere si. Ali delo bi se že našlo.«

Klemena je prijelo. Za delo on ni več; kako sadje bi k večjemu obiral. Brez dela bo vsiljivec tudi pri najboljših ljudeh. Obmolknil je.

Stopila sta na prag. Svetiljka iz veže je osivila Klemenov obraz. Tedaj sta se z očetom pogledala. Oče, star čez šestdeset let, ali sveže robot, kakor bi pil samo rozolijo. Jernej je v sebe stisnil bolešno Klemenovo obličje; zasmililo se mu je, zato ni povedal to in Klemena nalahko potisnil v izbo, kjer so ob visoki zeleni, lončeni peči čakali domači pri pogrjnjeni mizi, kakor bi prišel visok znanec. Polno oči, posebno tiste otroške, se je obrnilo vanj; Klemen je opazil, da so tudi ti pogledi zaprli vase usmiljeno presenečenje, da je vsem na ustah zamrlo: »Reven si, Klemen!«

**Kmetski praznik na Krškem polju :
Lovci.**

Oče je zmotil: »Kar sem na klop položi; saj je bilo zadosti nesti, četudi je meh prazen.«

Zdaj se je šele družina znašla; vendar so vsi molčali. Sin se ni upal, ker je bil otročaj, ko je Klemen odhajal, Rezika je kar opazovala. Samo mati je vstala, segla Klemenu v roko in ušle so ji, ker ni vedela, kaj bi dejala, neprave besede: »Boš kar pri nas nocoj, Klemen, ker nimaš kam.«

»Kaj nocoj? — Dokler bo hotel!«

»Saj tako mislim,« je hitro mati popravila z očetom.

Posedli so. Klemen je sedel tesno k peči in začutil, da je topla. Pritisnil se je s hrbtom, ker mu je dobro delo na tistem prepotenem mestu, kjer ga je ves čas tiščala harmonika. Ali kašelj se mu je

zaletel do grla, kjer ga je skoraj zadušil. Ko je spregovoril, se mu je spet utrgal v presledkih, da je komaj povedal: »Ko se bom — malo razgledal — bom šel. Samo mater — sem prišel obiskovat.«

»Pri Čenčarju nisi bil?«

»Oče, rajši v hosto.«

»Pozabi, Klemen! Mogoče bo zdaj s teboj drugačen.«

Vsi so mrmrajoče prikimali.

»Zaradi matere ne morem.« Čelo je stisnil.

Jernejevka je vzdihnila. »Mati mu je že odpustila, vem. In zato mu moraš tudi ti.«

»Veš, Čenčar ima! Med vojno si je nagrmdil. Denar mu je kar letel skupaj.«

»In otrok nima. — Če ima le nekaj vesti —.«

»Kar pobotajta se!«

Tedaj se je Klemen pokazal ves takega, kakršnega ga je napravilo šele trpljenje: »Kaj bogatija in otroci! Če ima kaj vesti — to je beseda!«

Spogledali so se in niso ga razumeli ono vsled bogatije, kljub temu so pritrdili: »No, no! Tako mislimo tudi mi!«

V tej zadregi ni nihče nadaljeval. Počasi so vsi doumeli, da imajo pred seboj drugega človeka, tujega, ki jih spominja samo po imenu na nekdanjega Klemena.

(Dalje prih.)

Manca Komanova:

Na Gorenjskem je lušno.

Pod tem naslovom sem se namenila opisati razne šege in navade, ki so ukoreninjene med gorenjskim ljudstvom, ki prebiva v smeri od Št. Vida nad Ljubljano pa tja gori do meje naše divne »Gorenšče«. Pričela bom z Novim letom in potem opisala vse važnejše dneve in praznike v letu, ki se odlikujejo pri Gorenjcih po svojih zanimivih in starodavnih običajih. Istotako pridejo tudi navade pri krstih, ženitovanjih, pogrebih in drugih prilikah. Vsi ti običaji, izmed kojih so nekateri zelo lepi in zanimivi, so last našega naroda, katero je podedoval po svojih dedih, zato je tudi ne bo opustil izlepa. Bila bi pa škoda, da bi vse to prej ali slej zapadlo pozabljivosti, kajti ravno v običajih se tako lepo zrcali poštena duša našega priprostega naroda. Sem in tja ima naš Gorenjec še precej vraž, toda tudi te so zanimive, zato jih hočem po možnosti zabeležiti.

Kako lepo je v tem oziru svoj čas opisoval Janez Trdina Dolenjce! In zlasti poslednje me je napotilo v veliki meri, da tudi jaz, ki sem se rodila in živela med Gorenjci, s skromnimi vrsticami otmem pozabljivosti marsikako lepo šego in navado mojih ožjih rojakov.

Novo leto. Kdor pride ta dan prvi od maše, bo skozi celo leto najpridnejši pri delu. Tudi v splošnem naš Gorenjec zelo uvažuje dan Novega leta. Ako se mu ta dan pripeti kaka nezgoda, postane takoj slabovoljen, ker je mnenja, da ga bodo celo leto zasledovale take in podobne neprilike. Nasprotno pa, če mu poteče dan srečno in ga doleti slučajno še kak veselejši dogodek, je vesel in dobre volje, ker si je v svesti, da mu bo poteklo v sreči in zadovoljnosti celo leto.

Istotako je z vremenom. Če na Novega leta dan zelo sneži ali dežuje, se ozre naš očanec proti nebu in vzdihne:

»Nič dobrega ne pomeni to, vreme nam bo nagajalo celo leto.«

Sv. Trije kralji. Kakor na večer pred Božičem in Novim letom, tako tudi na predvečer Treh kraljev domačini med glasno molitvijo pokadijo vse kote poslopja z blagoslovljenim kadilom in poškropijo z blagoslovljeno vodo. Razlika pri tretjem kajenju pa je ta, da eden izmed članov družine, ki je udeležen pri obredu kajenja, naredi na vseh vratih, hišnih, hlevnih itd. s kredo tri križe: † † †, kar pomeni tri kralje in obenem prošnjo, naj bi sv. trije kralji čuvali vseh nezdgod ljudi, živino in vse gospodarsko poslopje. Na hišnih vratih pa napravijo poleg križev tudi začetne črke treh kraljev in letnico. Po navadi takole:

19 G. † M. † B. 26.

Ta napis mora ostati na vratih do Svečnice. Pri nekaterih hišah ostane ta napis kar celo leto na vratih, kar pa je znamenje zani-karnosti. Iz tega je namreč razvidno, da pri dotični hiši ne umijejo vrat celo leto.

V župni cerkvi se ta dan blagoslovi voda, takozvana »voda treh kraljev«, po katero hodijo s steklenicami. S to vodo gre potem gospodar poškropit njive in travnike, v trdni veri, da voda umori škodljivega črva.

Zanimiv običaj, ki pa se zadnja leta precej opušča, je »kole-dovanje sv. treh kraljev«. Zbero se trije dečki v starosti od 10 do 15 let, ki predstavljajo tri kralje. Oblečejo se v navadne bele halje ter se prepašajo z zlatim papirnatim pasom. Tudi na glavo denejo krono iz pozlačenega papirja. Tretji izmed njih, ki predstavlja Baltazarja, ima čez obraz črn robec z odprtinami za oči. Ta poslednji ima s seboj tudi leseno škatljo, v katero spuščajo dobri sosedje denar. Tako opravljeni pridejo v hišo, stopijo na sredo sobe in zapoje naslednjo pesem:

Bog daj srečo hišni oče,
 hišni oče, hišna mati!
 Bog daj srečo, hčerka mlada,
 hčerka mlada, pridni sin!
 Prosimo za majhen ofer,
 majhen ofer, božji dar,
 da vas ognja, suše, toče
 in bolezní Bog obvar'.
 Da bi dobro let'no meli,
 da ob letu bi veseli
 dali v prodaj tolk' pšenice,
 da žvenkljale bi petice.
 Pri družini
 in živini
 srečo Bog vam daj,
 po smrt' pa sveti raj!

Po tej pesmi jim seveda povsod vržejo nekaj drobiža v škatljo, na kar se »kralji« poslove in gredo prepevat dalje k drugim sosedom.

Ženitovanje. Predpustni čas — veseli čas in vkljub današnjim težkim razmeram se ljudje v tem času vedar še najbolj pozabavajo. Ker se na kmetih v predpustnem času že od pamtiveka sklepa največ zakonov, se ustavimo pri ženitovanju.

Čisto umevno je, da je sedanja življenjska kriza povzročila, da so res prave, šumne ženitnine postale na kmetih zelo redke in vedno več je takoimenovanih »tihih porok«. To je seveda v mnogih ozirih pametnejše, vendar pa naš Gorenjec ljubi šumnejše svatovanje, kajti tudi to je podedoval od svojih očetov. »Tiha poroka« izgleda zanj nekam »preberaško«, češ ljudje bodo govorili: »Ta je malo priženil.«

Jaz hočem opisati tu šumnejše ženitninske obrede, ki so se dogajali pri premožnejših hišah in kateri so mi v spominu še od detinskih let.

Snubitev. Če tudi imata ženin in nevesta že od prej kako medsebojno znanje, se vrši snubitev slovesno in s pomočjo posredovalca, takozvanega »mešetarja«, ki je po navadi ženinov stric, boter ali kak starejši njegov sosed. O prihodu snubcev so nevestini stariši že prej obveščeni in imajo pripravljeno nekaj prigrizka in gotovo merico zalitka. Pri snubitvi ima glavno besedo mešetar. Govori najprej o letini, o kupčiji, o živini in šele potem pride na pravo točko. Nevesta mora biti med tem časom odsotna. Če tudi je nevestin oče z ženinom zadovoljen, vendar se navidezno brani, češ, »ne mudi se ji še«, »kako jo bom pogrešala«, »dobro ji je doma«, itd.

Mešetar vse te navidezne ugovore hitro ovrže in neprestano hvali ženina in njegovo domačijo. Oče slednjič pravi: »I pa dajmo vprašat no, kaj bo dekle reklo.« Na to očetovo opazko pokliče mati hčerko, ki je v kakem kuhinjskem kotu že precej nestrpno čakala na ta trenotek. Pri vstopu deklice se tudi ženinu odpre beseda in po kratkem uvodu jo vpraša, če bi mu hotela gospodinjiti. Ako deklica privoli, zažvenkljajo kozarci in napije se na dobro srečo bodočega para. Zdaj pride na vrsto pogovor o doti in če je oče pri tem trd, se mešetar razkorači, udari parkrat po mizi in zakriči: »Kaj boš skoparil, ko ti ni treba. Saj pa tvoje dekle tudi pride v hišo, ki je vredna največje dote.« Potem se domenijo še glede bale in določijo čas poroke.

Bala. Po nevestino balo gredo ženinovi sosedje dan pred poroko. Čim več vozov, tem bolje seveda. Fantje ozaljšajo vozove s smrečjem in s papirnimi traki v narodnih barvah. Konjem obesijo na vrat zvonce, na komate pa jim zataknejo cvetlične šopke. Fantje si okrase klobuke s cvetjem, pokličejo godca in tako opremljeni se odpeljejo glasno vriskaje in prepevaje na nevestin dom. S fanti se pelje tudi ženin. Ko dospejo tja, najprej nekoliko zaplešejo, nato se pa prične nakladanje. Prva pride na vrsto skrinja, katero ima Gorenjec že od pamtiveka zelo v časti. Skrinja stoji v veži in je napolnjena z žitom ali s čimer si že bodi. Nanjo se vsede nevestin brat ali kak drugi njen sorodnik in ko fantje zgrabijo skrinjo, zavpije on:

»Ne dam, skrinja je naša!« Fantje začno prositi: »Daj brate, podari nam skrinjo!« — »Ne, ne podarim jo, mnogo je vredna!« — »Pa jo nam prodaj!« — »Tisto pa že, kje imate starešino, da se pomenimo.«

Tedaj pristopi oni, ki je določen za starešino na svatbi, in začneta se pogajati za ceno. Cena je navadno 10, 20 ali k večjemu 40 kron, katere mora plačati starešina na skrinji sedečemu. Ta se umakne in fantje dvignejo skrinjo ter jo kot prvi predmet postavijo na voz. Nato pride po vrsti na voz vse, kar jim ukaže nevesta, njeni roditelji. Prvi voz je navadno napolnjen s sobno opravo, drugi z žitom, tretji s kuhinjsko posodo, škafi in drugo podobno ropotijo. Na zadnji konec poslednjega voza mora priti hlebec, v katerega je zasajen velik nož. Stara vraža je namreč, če je na vozu kruh, potem nevesta na svojem novem domu gotovo ne bo stradala kruha.

Fantje, ki nakladajo balo, si štejejo v veliko imenitnost, ako morejo neopaženo izmakniti kako žival, ki ni bila namenjena za balo. Tako n. pr. kakega zajca, kokoš, petelina, jančka in podobno ter ga potem na skrivaj vrinejo med balo. Seveda je to le šala in vse te »ukradene« živali vrne pozneje ženin nevestinim roditeljem.

Ko so vozovi naloženi, se zbero fantje v hiši in v družbi ženina in neveste izpijo nekaj litrov vina in vnovič zaplešejo par poskočnic, nakar glasno vriskaje odpeljejo balo na ženinov dom.

Poroka. Poroke se vršijo dopoldne z mašo. Ako se ženin ženi na dom, tedaj povabi k poroki oziroma k svatbi vse sosede. Od vsake hiše gresta po dva. Po navadi se udeležita svatbe oče in mati, če pa sta ta dva že v letih, pa prepustita to veselje svojim sinovom in hčeram.

Tudi nevesta pripelje nekaj svatov s seboj, toda ne toliko kakor ženin. Po večini so to njeni botri in bližnji sorodniki.

Svatbeni sprevod se pomika proti cerkvi v temle redu: V prvem vozu se pelje »starešina« s »teto«, ki je navadno njegova žena. Spredej pri vozniku sedi godec in razteguje harmoniko vso pot. Za njim se pelje ženin s svojim »drugom«, nato nevesta z »družico«, nato pa drugi svatje. Ženin je navadno oblečen v črno in ima na levi strani prsi pripet šopek, istotako tudi »drug«. Nevesta je opravljena v svetlo, ponajveč svileni obleko. (Največ gorenjskih nevest sem videla oblečenih v svetlosivo obleko, nikdar pa nobene v popolnoma beli obleki. To pa vsled tega, ker bele obleke pozneje nima za kaj rabiti. Kmetška ženska se pri nas niti ob praznikih, niti ob kakih drugih slovesnostih ne bo oblekla v belo, pač pa le nedorasle deklice).

Nevesta in družica imata na glavi venec iz umetnih rož, ki segajo od glave tja doli po hrbtu. »Teta«, kakor tudi druge svatbenice imajo na glavi peče, moški pa na prsih velike šopke. Vozniki si pripno šopke na klobuke ter imajo obenem nalogo, vriskati, kar jim grlo da. Ako imajo fantje iz dotične vasi kaj smodnika na razpolago, tedaj se za kakim plotom oglasi tudi par možnarjev.

Krog cerkve, v kateri se vrši poroka, se nabere toliko radevednežev, da nastane pravcata gneča. Pri tem se čujejo na rovaš ženina in neveste raznovrstne kritike.

Na poti iz cerkve sede ženin k nevesti, drug pa k družici. Drugi svatje se vozijo v prejšnjem redu.

Kakih petdeset korakov od cerkve zadene svatbeni sprevod na takoimenovano »šrango«. Ondotni fantje namreč postavijo ob vsako stran ceste navpično po en drog. Ta dva droga potem kake štiri metre nad cesto zvežejo s svilenimi naglavnimi robci. Pred to šrango mora starešina plačati za par litrov vina, na kar sme sprevod oditi »skozi šrango«.

Ko se pripeljejo svatje na ženinov dom, se začne »ohcet«, ki traja večasih celo dva dni. Pije se dvojno vino in ga seveda precej udušijo. Mize so polne raznih jedil, vsled česar mora marsikako tele, pujssek in mnogo perutnine darovati svoje življenje.

»Škripači« so trije. S harmoniko je namreč združen tudi klarinet in bas, imenovan »pomprdom«.

Svatje se takoj pripravijo k plesu, dočim morata novoporočenca počakati do polnoči. Opolnoči pa »teta« sname nevesti poročni venec in zdaj zapojejo svatje:

»Oj z Bogom, nevesta, tvoj ledig stan,
saj je bil ves čas prav držan.
Zdaj žena poročena si,
sam Bog naj dneve žegna ti!«

Podobno zapojejo svatje tudi ženinu.

Po zatrdilu starih ženic se mora nevesta pri snemanju venca jokati. Če namreč takrat ne joka, bo pa morala tem večkrat jokati v zakonu. Tu mi prihaja na misel zgodbica, ki jo je pravila moja pokojna mati. Neka revna deklica, poštena Gorenjka, je dobila dobrega, lepega in bogatega fanta za moža. Zato se ji ni zdelo kar nič potrebno solze pretakati. Da bi se pa izognila klepetavim jezikom, je prišla na originalno misel. Tik pred snemanjem venca je izginila iz hiše in si je s čebulo tako temeljito nadrgnila oči, da se je vkljub notranji zadovoljnosti morala solziti. Pa je imela smolo. Duh čebule jo je izdal. To je bilo seveda v očeh vseh ženskih svatov veliko norčevanje in vse so ji na tihem prerokovale cel pekel v zakonu. Toda vse te prerokbe so se izkazale za neresnične, kajti nevesta je bila v zakonu tako srečna in zadovoljna, da se ji ni bilo treba kar nič jokati.

Po snemanju venca novoporočenca zaplešeta najprej »solo«, potem se pa z drugimi svati vred sučeta do ranega jutra.

Na prvi svatbeni večer pridejo fantje iz one vasi, iz katere je doma nevesta, in zahtevajo od ženina odkup zanjo. S seboj prineso pismo, katero glasno prebero. — Posrečilo se mi je neko tako pismo dobiti. Glasi se:

Ljubi ženin!

Ena stara resnica je to, da žena hiši tri ogle podpira. In to se mi zažihramo, da prav taka po vsi vorengi žena, bo tvoja nevesta Franca. Mi ne bomo na široko razkladali, mi ti kar na kratko rečemo: Blagor se tebi, ki si jo dobil! In če boš tudi ti tako voreng, pa kar žiher rečemo, da vaju bo božja roka tako žegnovala, da bosta oba srečna in zadovoljna. Vesela vaju bo pa tudi vsa vajina žlahta in mi Poljanci, pa še kako bomo štemani, da je v naši vasi gori zrasla taka deklina, ki je tolko dobrega prinesla v tvojo hišo.

Mi imamo do tebe eno prošnjo, pa že naprej vemo, da jo boš uslišal. Spodobi in gepera se, da nam za eno tako voreng

nevesto odšteješ po frejvolji nekaj denarja, da bomo trčnili na njeno in na tvoje zdravje in da bomo vsaj enmalo pozabili na žalost, ki nas je s tem prizadela, da nas je ona zapustila. Zdaj vama pa želimo veliko žegna božjega na tem pa tudi na onem svetu!

Poljanski fantje.

Nato jim ženin da neko gotovo svoto. Čim večja je nevestina dota, tem globokeje mora poseči v žep. Navadno je znašala ta svota za deset, petnajst ali tudi dvajset litrov vina. S tem denarjem gredo fantje k oštirju in kupijo vina. Oštir jim nalije vino v škafo in priloži korec. S škafo in z enim godcem se podajo fantje v kak skedenj in tam nevesto zapijejo in zaplešejo. (Dalje prih.)

Dr. Niko Matanić:

Naloga petega stanu.

(Po članku v »Seljački Prosvjetici«.)

V starem in srednjem, pa tudi v novem veku tja do francoske revolucije, to je približno do pred 130 leti, sta imela po vsej Evropi razen v Angliji vso državno oblast v rokah dva stanova: prvi, visoko plemstvo in visoka duhovščina, drugi, nižje plemstvo. A ne le, da sta imela ta stanova vso politično oblast, temveč sta tudi delala in vladala, kakor da sta ona ne samo država, ampak tudi narod in edino pravi državljani, vsi drugi pa njihovi podaniki in podložniki.

Tretji stan — meščanstvo — se je pojavil na politični pozornici kopne Evrope (to je v vsej Evropi razen Anglije) za časa francoske revolucije in je zavzel po približno 60 letnem boju ono mesto, ki ga je prej zavzemalo plemstvo.

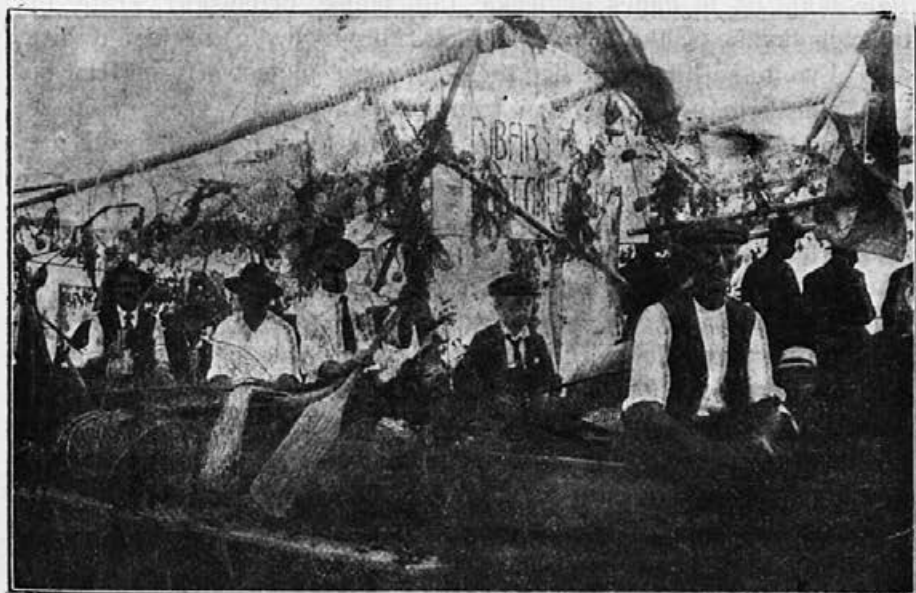
Kot nujna posledica te meščanske vlade in meščanskega reda se je pojavilo delavstvo (proletariat) — četrti stan.

Peti stan — to so kmetje.

Z ozirom na vrstni red, v katerem so prišli navedeni stanovi do politične moči, stoji kmetski stan na zadnjem mestu, dasi se je pojavil v zgodovini pred vsemi drugimi. Kajti dokler se ni začela zemlja obdelovati, so tvorili človeštvo samo lovci in pastirji, a ti ne ustvarjajo zgodovine. Drugi stanovi so se rodili, da tako rečemo, iz kmetskega stanu kakor sin od očeta, toda ti sinovi, vnuki in pravnuki, so prišli do politične oblasti pred svojim očetom-kmetom. Kaj je temu vzrok in zakaj se je tako zgodilo, tega nočemo tu raziskovati, temveč samo ugotavljamo to zgodovinsko dejstvo.

Na drugi strani opažamo in moramo priznati, da so uporabili vsi ti stanovi to oblast ne samo v svojo korist, temveč da so poleg tega dali tudi ljudstvu in državi ter po tem tudi narodu nekaj svojega, dobrega in koristnega: eden več, drugi manj.

Prva dva stanova, plemstvo in duhovščina, sta organizirala in kolikor toliko uredila državno zajednico in oblast. Naravno je, da sta to storila izključno v svojo korist. Toda ko so prišli drugi na njihovo mesto, so vendar našli zakone in uredbe, od katerih so nekatere po-

**Kmetski praznik na Krškem polju :
Ribiči.**

polnoma ukinili, a druge spremenili in popravili. Od te plemiške vladavine je ostal kot dediščina ali vsaj ogródje: pojem in važnost države kot društvene zajednice ter potreba, da se to zajednico uredi in upravlja po določenih zakonitih pravilih.

Najpametnejše plemstvo, ki se zato — četudi samo delno — nahaja še danes na oblasti, je angleško, a najnespametnejše je bilo francosko, zato je tudi skoro izginilo. Angleško plemstvo je že v srednjem veku uvidelo, da ne more pridobiti in obdržati vse oblasti samo zase in da se mora v borbi proti absolutistični monarhiji politično združiti z meščanstvom. Ta v oni dobi potreben sporazum je rodil dva sadova. Prvi je ta, da je moral angleški kralj Ivan (nazvan »brez zemlje«) l. 1215. izdati narodu veliko listino svoboščin (v latinškem jeziku »magna charta libertatum«), v kateri je svojim ljudem

zagotovil osebno svobodo glave in gospodarsko svobodo žepa. — Drugi plod te zveze, ki je uvedla meščanstvo v angleško politiko, se je pokazal 450 let kasneje, to je v sredini 17. stoletja, ko so angleški kralji pozabili na te državljanske svoboščine in prelomili dano besedo. To je plačal eden izmed njih s svojo glavo, njegovi nasledniki pa z izgubo prestola. Novi angleški dinastiji, ki je stopila na mesto pregnane, ni prišlo niti na um, da bi gazila temelje državljanske svobode. Pod njeno vlado so se te svoboščine še vedno bolj razširjale in poglobljale tako, da je danes angleška (ali boljše britanska) kraljevina najsvobodnejše (lahko bi rekli najbolj republikansko) urejena država.

Evo, to so bile posledice politične zveze plemstva in meščanstva na Angleškem. — Medtem ni francosko plemstvo v svoji nadutosti, oholosti in zaslepljenosti niti videlo naroda, temveč ga je docela prezrlo. Zato pa so bili francoski kralji pametnejši od angleških in so se v borbi s plemstvom vsaj na videz zedinili z narodom ter tako premagali ene kakor druge (plemstvo in meščane) in zavladali neomejeno, tako da so postali edini izvor in nosilec oblasti in zakona.

Lahko torej rečemo, da so imeli Francozi v preteklosti politično velike (naravnost lokave) vladarje, toda politično nesposobno plemstvo in narod, medtem ko so imeli Angleži slabe vladarje, toda politično pameten narod, ki je še danes tak.

Iz navedenega spoznamo, da se je tedaj vodila borba samo za to: ali naj vlada v državi samovolja kralja ali naj kralj deli to oblast s plemstvom, odnosno, a to samo na Angleškem, z meščanstvom. V tej borbi in večnih vojnah je ostalo, kakor smo že omenili, iz tega zla tudi neko dobro: stvoril se je ustaljen pojem — ne sicer narodne, pač pa — državne zajednice.

Meščanstvo, tu govorimo predvsem o meščanstvu kopne Evrope brez Anglije, je služilo najprej plemstvu in visoki duhovščini, zbiralo se okrog njihovih stanovališč in trdnjav, nato ustanavljalo mesta, podajalo se pod okrilje sedaj plemičev, sedaj kraljev, kdor je bil pač jačji, a kar je glavno: delalo in uveljavljalo se je v obrti, industriji in trgovini, se obogatilo z znanjem in imetjem, prepotovalo morja in oceane, a ko je postalo dovolj močno, je udarilo z jako pestjo ter v francoski revoluciji vsaj za neko dobo vrglo raz narodov hrbet plemstvo in absolutistično kamarilo. Borba se je nadaljevala in končno se je rešil narod v vsej zapadni Evropi pod vodstvom meščanstva i absolutizma i oholega plemstva, na njihovo mesto pa je stopilo meščanstvo, prav za prav njegov imovitejši del: bogataši, kapitalisti in šolana gospoda, tako zvana buržoazija.

Šele sedaj smo orenili besedo **n a r o d**, ki se v prejšnjih srednjeveških borbah ni omenjal. Baš to je nevenljiva zasluga me-

ščanstva vobče, a še posebej njegovih voditeljev in razumnikov. V tej veliki borbi za državno oblast je imelo meščanstvo poleg sile uma in imetja kot najjačje orožje — silo ideje, misli. Predpravnicam kralja in plemstva ter zajednici izključno stanovskih interesov je postavilo meščanstvo **n a r o d n o p r a v o**, pravo krvne in duševne zajednice, brez razlike vere in stanu, zajednice, prožete z nedosegljivim idealom (velikim ciljem) enakosti, bratstva in svobode.

Ujedinila sta se dva velika naroda in ustanovila narodni državi: Italijo in Nemčijo, ki jo je bilo plemstvo, da zadosti svojim stanovskim težnjam, razcepilo v mnogo državic in tiranskih kneževin. — Meščanstvo je prevzelo državno oblast in uredilo državo zopet po svoje, toda vendar pravičnejše in pametnejše od plemstva. Utrdilo je osebno svobodo kakor tudi svobodo pouka in vere, toda tudi neomejeno svobodo tekmovanja, torej — kot posledico tega — svobodo izkoriščanja gospodarsko slabejših po močnejših. Mesta so se razvila: znanost in umetnost, obrt, trgovina in industrija so se povzpeli do neobičajne veličine, nastala je doba pare in elektrike, brzjava in telefona, brezžičnega brzjava in zrakoplovov. Tovarniški dim je zasenčil solnce po mestih, v katerih je zavladala redka dirka in vika ter brezobzirno stremljenje po čim hitrejšem in lažjem obogatenu, gaženje enih preko drugih, brez duše in vesti.

In na tem meščanskem nebu se je pojavil oblak, od vseh strani so se valile megle, a pod zemljo se je začulo grmenje, vedno jačje in jačje: rodil se je č e t r t i stan, brezdomovinec in obupanec — delavec.

V tovarnah in delavicah, v podzemskih premogovnikih, med temi sestradanimi in bednimi brezdomovinci se je rodilo veliko v p r a š a n j e č l o v e š t v a. Odjeknil je obupen krik in stok ter poziv: Delavci (proletarci) vseh dežel, združite se! Ustvarite si svoje delavsko pravo, pravico do človeškega dostojanstva in do ploda svojih žuljev! Nastalo je veliko vprašanje: kdo ima večjo pravico do blaga — ali oni, ki je na njem delal s svojo roko, ali pa oni, ki je ustanovil podjetje, dal kapital in vse to upravlja? Ali je pravično in človeško, da ostane oni, ki je napolnil vse te tovarne in delavnice ter pustil v njih svoje zdravje in veselje, kljub vsemu temu ogromnemu bogastvu gladen in strgan? Ali je pravično, da izenačujejo človeka stroju in da zasluži delavec samo toliko, da ne umre gladu, ko ga pa zapustijo moči, da ga vržejo na smetišče kot izžeto limono?

In glej, vsa ta vprašanja so se strnila v tem, k d o j e j a č j i. Zato so sprejeli delavci poziv po ujedinjenju in slogi ter storili veliko zajednico brez razlike vere in narodnosti, kakršne še ni videl svet: **m e d n a r o d n o d e l a v s k o o r g a n i z a c i j o**. Za cilj so si postavili delavsko diktaturo (samovlado), a kot sredstvo, da to dosežejo,

revolucijo. In baš v tej delavski borbeni organizaciji, slogi in solidarnosti leži njihova največja (če ne tudi edina) sila. Svoj cilj so dosegli delavci edino v Rusiji, kjer so uveljavili svoje delavsko pravo na ta način, da so odvzeli ostalim stanovom vse (zlasti politične) pravice in samo kmetu (in še to morda samo na videz) prožili desnico.

Iz navedenega razvidimo, da so vsi stanovi prišli do oblasti s silo, se s silo na oblasti vzdržali in to ne samo s silo duha in znanja, temveč tudi s silo pesti in bajonetov. Kar je še značilnejše, vsi stanovi so izkoristili državno oblast skoro izključno v svojo stanovsko korist, smatrajoč sebe za cvet človeštva in misleč, da so baš oni poklicani, da vsem zapovedujejo in vladajo.

Kaj pa ti, kmetič — peti stan? Ali si ti sploh kdaj uporabljal surovo nasilje, da si pridobiš svoje kmetske pravice? — Nisi, ne moreš in tudi ti ni treba! Ti si se puntal iz obupa, in bil premagan. Toda ti časi so minili. Večini ni treba, da pride do svojih pravic z nasiljem, ko ima še druga sredstva. Kako naj torej pride kmet do svojih pravic?

Samo (in sicer najlažje) tako, da se uči iz pogreškov drugih stanov, da sprejme vse ono dobro, kar so ti stanovi dali, da se obvaruje njihovih pogrešk (to je nasilja), da stopi na čelo družbe in dá človeštvu nekaj novega, svojega, nekaj iz kmetske duše, rojene v svobodi in trpljenju.

Kmetski stan mora torej prevzeti od plemstva smisel za državno zajednico in to državo kar najboljše urediti. Po vzoru meščanstva si mora dokončno izgraditi zavest o narodni zajednici in prevzeti od meščanstva vse umne in gmotne pridobitve kot celoto, a od poedinih razumnikov vse njihovo izkustvo in znanje. Delavce naj posnema v čvrsti in nezlomljivi, zato zmagoviti organizaciji, solidarnosti, slogi in borbenosti. Pri tem pa mora kmetski stan paziti na sledeče: Ko pride do oblasti, mora opustiti boj proti drugim stanovom, a svojo silo mora uporabljati ne samo v svojo korist, temveč mora biti pravičen in mora postati zaščitnik in oče vseh tlačanih in zapostavljenih, vseh duševnih in telesnih delavcev, s katerimi mora stvoriti edinstveno in skladno družabno celoto. Otopiti mora ostrine med posameznimi stanovi, izruvat iz njihovih src prezir in mržnjo drugega proti drugemu in končno nagraditi vse trpljenje in odstraniti vsako pokoro.

Ta cilj in naloga je nadaljni obroč v razvoju človečanstva. — Država, narod, organizacija! K temu mora pristopiti nova čudovita sila, ki bo vse to spojila in zgradila nov družabni red. Ta novi red pa pride lahko samo od zdolaj tako, da napredujoč navzgor objame

vse, kar je preostalo še zdravega v gornjih družabnih vrstah in da zavrže v »večni ogenj« vse, kar se je preživelo, kar je naduto in bolno.

Vsi drugi stanovi so že spregovorili, rekli in dali svoje, samo kmetijski stan (kot stan vsega sveta) je bil kakor nem, toda ne slep. On gleda in se spoznava, in to najprej kmet bližnjih in sorodnih narodov.

V naši državi prednjači v tem pogledu hrvatski kmet. Najprej se je organiziral politično, da zbere moči, sedaj se organizira tudi prosvetno, da s temi močmi izgradi svojo kmetijsko kulturo, a s tem zanesljiv temelj svojega kmetijskega pokreta.

Da bi Slovenci ne zaostali za njimi!

Miloš Štibler:

O kmetijskih zbornicah.

Vedno pogosteje se piše in govori o kmetijskih zbornicah. — Razumnejši kmetovalci jih zahtevajo in se pri tem sklicujejo na to, da imajo v naši državi že vsi ostali stanovi svoje stanovske zbornice, kjer se zbirajo in posvetujejo o svojih stanovskih zadevah, samo kmetijski stan še ni dobil svojih zbornic. Splošno je znano, da obstoje trgovsko-obrtne zbornice za trgovino, obrt in industrijo, nadalje delavske zbornice, kjer od delavcev izvoljeni poslanci razpravljajo o vseh za delavce važnih stvareh. Manje je morebiti znano, da obstoje tudi odvetniške zbornice, nadalje notarske zbornice, potem zdravniške zbornice, inženirske zbornice itd. Skratka, vsi jih že imajo, le najštevilnejši in najvažnejši, to je kmetijski stan, je v Jugoslaviji še brez svojih stanovskih zbornic.

Kmetijske zbornice bi se morale v naši državi urediti tako, da bi prišla ena zbornica na celo Slovenijo ali pa na ljubljansko oblast ena in ena na mariborsko, kakor bi pač prizadeto kmetijsko ljudstvo zahtevalo. Državni zakon o zbornicah bi moral imeti take določbe, da bi Slovenci mogli narediti eno ali drugo. Nadaljna stvar, ki bi se morala z zakonom točno urediti, bi bila, da se natančno pove, kdo ima pri kmetijskih zbornicah volilno pravico. Brez dvoma jo morajo imeti vsi tisti, ki žive izključno ali pa vsaj v prvi vrsti od svoje kmetije, torej kmetijski posestniki. — Istotako bi jo morali imeti vsi kmetijski strokovnjaki, kakor tudi oni, ki kot uslužbenci delujejo že gotovo število let, morebiti pet ali deset, v kmetijskih zadrugah. Kaj pa oni, ki imajo malo posestvece in ob enem delajo v fabriki, v rudniku, pri železnici itd? In kaj je s kmetijskimi delavci? O vsem tem bi moral zakon o zbornicah točno govoriti, da pozneje ne bi

nastali nepotrební prepíri. Pri reševanju teh vprašanj se bo moralo paziti na to, da se z njihovo rešitvijo pravilno in pravično zaščitijo koristi kmetijstva in s tem vseh onih, ki izključno ali v prvi vrsti žive od kmetijstva. —

Kakšne naloge naj bi imele kmetijske zbornice? One pospešujejo kmetijstvo potom predavanj, poučnih tečajev, strokovnega tiska, izletov i. t. d., kratko potom pouka. — Na vsak način naj bi imele tudi pravico ustanavljati in vzdrževati nižje kmetijske šole, ker vidimo, da ravno te zelo težko dobimo od države. Nadalje zastopajo zbornice koristi kmetijstva napram oblastem, posebno napram vladi in parlamentu s tem, da opozarjajo na razne nedostatke, a čisto posebno s tem, da o raznih vladinih zakonskih predlogih dajo svoje mišljenje, ali je dotični zakonski predlog za kmetijstvo dober ali ni. Zakon o kmetijskih zbornicah bi moral določati, da je vlada dolžna vsak zakonski predlog dati kmetijskim zbornicam v izjavo, predno ga predloži narodni skupščini. Z blagovnimi posli (nakupovanje raznih potrebščin in prodaja kmetijskih pridelkov) bi se zbornice ne smele pečati, to je naloga kmetijskih zadrug. —

Kmetijske zbornice imajo svoje poslance, ki so izvoljeni od volilnih upravičencev. Volitev naj se uredi tako, da bodo v zbornici zastopniki iz celega zborničnega okoliša. Izvoljeni morejo biti le oni, ki imajo sami volilno pravico za kmetijsko zbornico. Izvoljeni zastopniki volijo predsedništvo, odbor in razne odseke. Predsedništvo z odborom vodi vse posle, vsi izvoljeni zastopniki pa se zberejo redno le dvakrat na leto, odseki zborujejo po potrebi.

S sedežem v Beogradu se ustanovi centralna kmetijska zbornica, v katero volijo svoje zastopnike pokrajinske kmetijske zbornice. Polno stvari je, ki jednako zadevajo kmetijstvo vseh pokrajin n. pr. trgovinske pogodbe, carine, železniške tarife, vojna služba, razni davki itd. O teh se posvetujejo najpreje pokrajinske zbornice, glavno besedo pa izreče centralna kmetijska zbornica in stori tudi odločilne korake pri vladi in v parlamentu na korist kmetijstva.

Razume se, da zbornice stanejo tudi nekaj denarja, posebno za poučno delo med narodom. Kako se krijejo ti stroški? Najpravičnejše na ta način, da se vsem volilnim upravičencem predpiše majhen davek. Recimo n. pr. da se predpiše vsakemu posestniku na vsak hektar obdelane oziroma porabne zemlje 2 ali 3 ali 4 dinarje letno, pa se zberejo lepe svote. V začetku bi vsekakor morala tudi država prispevati. — Prepričan sem, da se bodo kmetje temu davku najmanje protivili. — Če je kateri davek za njihovo korist, potem je gotovo davek za kmetijske zbornice.

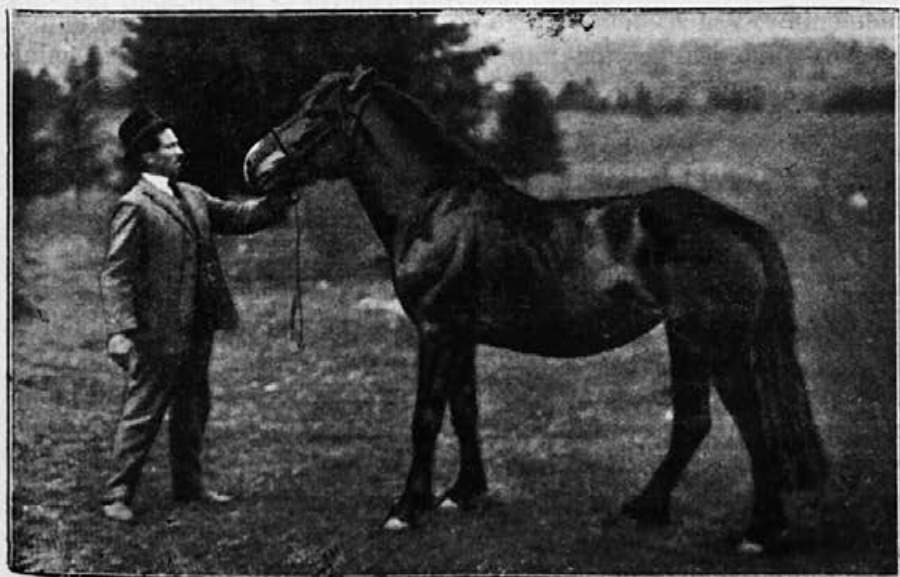
To je prav površna slika kmetijskih zbornic, kakoršne so našemu kmetijstvu nujno potrebne. — Naj bi nam država čimpreje dala zakon, ki bi omogočal ustanavljanje kmetijskih zbornic! S tem bi se mnogo storilo za napredek našega kmetijstva, kar bi za državo samo bilo od največje koristi. —

Žedr. M. Knaflič:

Opozorilo konjerejcem.

Vsled neprestanih povodnji utegne biti letošnje seno jako škodljivo kot hrana za konje, ker prinaša voda s seboj nešteto kužnih kali, glivic, ki obvisе na bilkah sena. Te kužne glivice povzročajo kaj pogosto takozvano mesečno slepoto konj. To je nevarna očesna bolezen, ki ima za posledico trajno oslepljenje obolelega konja.

Mesečno slepoto spoznamo na tem, da se konju prične oko močno solziti in da ne prenaša svetlobe, vsled česar konj zelo često pomežikuje ali pa — v težkih slučajih — kar neprestano miži. Pri mesečni slepoti obolijo več ali manj vsi deli očesa, zunanji in notranji. Ako siloma odpremo mižečemu konju očesne veke, vidimo, da je sluznica očesa nekoliko bolj rdeča, ravrična očesna kožica sivkasto motna, celo oko vroče in na pritisk zelo občutljivo. Zenica v očesu je zelo skrčena in po preteku enega ali dveh dni opazimo, da je notranjost očesa postala manj prozorna. Če gledamo bolj natančno,

„Mira“, triletna plemenska kobila noriške pasme, last posestnika Ivana Ažmana v Hrašah pri Lescah

opazimo pod zenico na dnu očesa rmenkasto rdeča sluznata ali celo gnojna vlakna. Navadno oboli le eno oko, so pa slučajji, da se bolezen pokaže na obeh očesih naenkrat. V nekaterih slučajjih mesečna slepota po enem ali dveh napadih preneha, zapusti pa v zrklu očesa spremembe, ki se pozneje — pri eventuelni uporabi kobile za pleme — podeduje.

Naj navedem pri tej priliki par slučajev iz svoje živinozdravniške prakse:

V kobilarni kneza Lipe v Dardiji pri Eseku je obolelo v enem letu od tridesetih triindvajset žrebet, ki so v pretežni večini že popolnoma oslepela, ostala so na tej bolezni trajno bolehalo. Isto se je pokazalo celo pri dvoletnih žrebetih. Vodja kobilarne me je vprašal za svet in o vzrokih te bolezni. Ker pa mi je bilo znano, da je v omenjenem letu Drava poplavlila bližnje travnike in pašnike, sem ga vprašal, ako ne krmijo morda obolelih žrebet s poplavljenim senom, kar mi je potrdil, pač pa pristavil, da so seno otresli prahu. Jasno je, da to ne zadostuje, kajti seno popolnoma očistiti od kužnih kali na tak primitiven način z otresanjem, ni mogoče. Vzrok te konjske očesne bolezni je bil v tem slučaju dokazan. Mesečno slepoto se tudi podeduje. Naj navedem zanimiv slučaj. V komitatu Tolna na Ogerskem, kjer je oplodil očesno bolni žrebec »Čilam« 20 kobil, je bilo od teh 16 žrebet ravnotako očesno bolnih. Enako se je zgodilo tudi z okolišnimi kobilami, ki so bile pripeljane k bolnemu žrebcu na plemenitev. Vsa žrebeta od tega žrebca so podedovala lepo zunanost, izborna hojo, žalibog pa tudi očesno bolezen očeta. Ogersko ministrstvo za poljedelstvo, obveščeno o stvari, je odredilo, da se žrebec takoj skopi.

V kobilarni barona Guttmanna v Zalabiru, komitat Zala, se je pojavljala mesečna slepota vsako leto kot posledica pašnje na poplavljenih pašnikih ob reki Zala, katera je večkrat prestopila bregove. S premestitvijo kobilarne iz nizkega terena ob reki na višjega in z opustitvijo tega škodljivega načina krmljenja je bolezen popolnoma prenehala.

Navajam še en slučaj: V Terezinem polju v Slavoniji blizu Barča ob Dravi je imel pokojni Štefan Layer kobilarno, v kateri je remontna komisija iz Kaniže nakupila letno 15—20 triletnih žrebet. Tri leta zporedoma sem našel med žrebeti enega z mojim očesnim zrkлом. Prosil sem lastnika, da mi dovoli preiskati vse plemenske kobile, da najdem vzrok, odnosno da pregledam mater tega žrebeta, ki se je vedno nahajala med zdravimi kobilami odn. žrebeti. Preiskava je bila naravnost presenetljiva. Vse druge kobile so bile telesno kakor tudi

na očeh popolnoma zdrave, le mati omenjenega žrebeta je bila bolna na očeh: Imela je kalenje steklenega zrkla. Je to nov brezdvomen dokaz, da se ta bolezen podeduje.

Ta dopis z izkustvi svoje dolgoletne prakse priobčujem kot resno svarilo vsem konjerejcem, ki jim je zdravje konj pri sreč.

Vera Roškar-Krambergerjeva:

Vzgoja in izobrazba kmetskih deklet.

Vedno bolj prodira v naše ljudstvo spoznanje, da sta vzgoja in izobrazba naših kmetskih deklet za napredek in dobrobit našega podeželja neobhodno potrebna. Še pred nekoliko desetletji je prevladovalo pri nas prepričanje, da ne potrebujejo niti kmetski sinovi boljše izobrazbe, da jim ljudska šola popolnoma zadostuje. Hvala Bogu, to zgrešeno naziranje je za vedno pokopano. Kakor v drugih državah, tako se tudi v naši, čeravno zelo počasi, množi število kmetijskih šol, kmetijskih, splošno gospodarskih pa tudi specialnih tečajev, posameznih strokovnih predavanj itd. Kmetijski strokovni pouk se smotreno ureja po gotovem, četudi še ne popolnem sistemu. Po istih stopinjah razvoja je začelo sedaj napredovati delo za izobrazbo našega kmetskega ženskega naraščaja. Treba pa bo še mnogo truda, da se ta misel udomači v slednji naši vasi, v slednji kmetski družini ter si pribori potrebno razumevanje in podporo tudi pri merodajnih oblasteh.

Naloga, ki jo mora vršiti kmetska žena v svojem življenju, je že po naravi določena. Razdelimo jo lahko v tri oddelke, ki jih na kratko označimo z besedami: gospodinja, žena - soproga, mati.

Celokupno gospodarstvo na kmetiji ločimo v dve skupini: Prva vsebuje delo na polju, v gozdu, pri živini (konjih, govedu), sploh težje delo, ki ga vodi in izvršuje gospodar sam s svojimi sinovi ali tudi hlapci in dninarji - težaki. Druga skupina se nahaja pod vodstvom gospodinje, vsebuje celo gospodinjstvo, torej predvsem delo v kuhinji, v sobah, pri perilu, dalje spada semkaj prašičjereja in kokošjereja, več ali manj tudi oskrba ali vsaj molža krav, ovac, koz, domača predelava mleka itd. V delokrogu gospodinje se nahaja upravljanje vrta in po navadi tudi plevelje in čiščenje njiv, posejanimi s korenjem, repo, zeljem in sličnim. To delo opravlja gospodinja s hčerami, služkinjami, po potrebi tudi delavkami. Seveda se teh dveh oddelkov ne more popolnoma ločiti tako, da ne bi gospodar ničesar vedel in nikdar ne pomagal pri delu, ki je v glavnem prepuščeno gospodinji, ali nasprotno, da se ne bi gospodinja nikdar poprijela

dela, ki spada po naši razdelitvi v delokrog moža gospodarja. Spomniti se nam je treba samo na košnjo in spravljanje sena ali na žetev, pa vidimo, da se pri teh opravilih ne da izvesti točna ločitev gospodarjevega in gospodinjinega delokroga. Če si pa natančneje ogledamo taka »mešana« kmečka dela, katerih se udeležujejo tako moške kakor ženske delovne moči, vidimo, da vendar nosi vso skrb navadno gospodar, a pri nekaterih gospodinja.

Celokupno delo na kmetiji je podobno kolesju ure, kjer morajo biti vsa kolesca v redu, če hočemo, da služi ura svojemu namenu. Kakor hitro ne deluje brezhibno samo eno kolesce, se ura ustavi. Isto velja za kmetško gospodarstvo: Najboljši gospodar ne more rešiti svoje kmetije, na kateri gospodinja slaba gospodinja, baš tako zaman je ves trud še tako skrbne gospodinjne, če ni gospodar na svojem mestu. Zato je v enaki meri potreben kmetijski pouk kmetskim mladeničem kakor kmetskim dekletom.

Druga lastnost, ki jo zahteva življenje od kmetske žene, je: biti mora d o b r a s o p r o g a. Baš svetovna vojna, ki je pred nekoliko leti odtegnila našim kmetijam skoro vse gospodarje, je to najlepše dokazala. A ne samo v vojnem času, temveč vsak dan lahko vidimo, kako zelo se maščuje v družinah pomanjkanje te ženske lastnosti. Navadno je dobra gospodinja in dobra mati tudi dobra soproga svojemu možu; kajti ti dve lastnosti sta predpogoj za dobro soprogo.

Kako malo je ljudi, ki bi pomislili v trenutku, ko slišijo ali čitajo, da si je ta ali oni izbral svojo življensko družico, življensko spremljevalko, kako globok pomen imajo besede: življenska družica! Saj se more obračati gospodar v najtežjih časih nesreč, bolezni ali drugih nezgod z zaupanjem edinole na svojo ženo, od katere lahko pričakuje rešilnega nasveta, požrtvovalne pomoči, bodrilne tolažbe. Samo dobra žena je v stanu odvzeti nekoliko težkih bremen raz ramena svojega moža. In taka žena bo lahko v nebroj slučajih z dejanji potrdila pravilnost lepega narodnega pregovora, ki pravi, da dobra žena tri ogle hiši podpira. Koliko družinskih nesreč z vsemi žalostnimi gospodarskimi posledicami bi izostalo, če bi bile naše žene dobre in uvidevne soproge! Tu je našim dekletom neobhodno potrebna dobra vzgoja.

Tretja lastnost, ki jo mora imeti žena, je materinstvo: Biti mora d o b r a m a t i. Pravilno je odgovoril veliki vojskovodja in mogočni francoski cesar Napoleon, ko so ga nekoč vprašali, kaj domovina (Francija) najbolj potrebuje. Odgovoril je namreč: »matere!«, seveda je mislil tu — dobre matere. — Pravijo tudi, da je možu zaupana sedanost naroda, ženi pa njegova bodočnost. Ženi - materi je prepuščena vzgoja nastopajočega pokolenja, a s tem tudi odgovornost

za to mlado generacijo. Tega bi se morale zavedati vse naše sedanje in bodoče matere, zavedati tembolj danes, ko živi današnji rod pod vplivom minule vojne, ki je zapustila najusodnejšo posledico — moralno propadanje človeške družbe.

Rabimo matere, ki predvsem hočejo in znajo gojiti in graditi družinsko življenje, odgovarjajoče krščanski duši našega slovenskega kmeta, matere, ki bodo dovolj močne, da bodo iztrebile iz naših kmetskih družin kvarljivi vpliv mesta in tujine; matere, ki se zavedajo, da je družina osnovna družabna edinica naroda in države, ki daje državni in narodni organizaciji vsebino in moralno vrednost. Kakršna družina, tak narod, taka država! Družina pa je večinoma taka, kakršna je mati.

Mirno lahko trdimo, da je eden izmed najvažnejših in naj-nujnejših vprašanj, ki jih mora naš narod neobhodno rešiti, baš vprašanje o vzgoji in izobrazbi naših kmetskih deklet.

Uredništvo »Grude« me je naprosilo, da posvetim tudi jaz svoje skromne izkušnje rešitvi tega vprašanja. Radevolje sem se prijaznemu vabilu odzvala z obljubo, da bom skušala skupno z drugimi cenjenimi sotrudnicami nuditi našim dekletom kar največ praktičnih nauk in nasvetov za njihov življenski poklic, obenem pa tudi pomagala z nasvetom in dejanjem pri njihovem stremljenju po doseg urejenega gospodinjskega pouka, ki bi jim ga sicer morala nuditi država.

Ta splošni članek naj bo uvod k praktičnemu vzgojnemu ter izobraževalnemu delu, ki ga hoče izvajati v bodoče »Gruda« kot glasilo društev kmetskih fantov in deklet.

Dal Bog, da bi rodil naš trud zaželjene uspehe!

Kraepelin-Brodar:

Po gozdu in polju.

Sedmi izprehod.

Branko: Koliko petja in žvrgolenja! Po vsem gozdu se razlega. — Preveč je ptičjih glasov in prerazlični so, da bi jih mogel ločiti!

Dr. Erjavec: Po petju spoznavati ptice res ni lahka stvar. Mnogo potrpežljivosti je treba, dobrega posluha in še boljšega daljnogleda.

Stanko: Daljnogleda? Kaj naj s tem?

Dr. Erjavec: Še vprašajš? Če ne vem kdo poje, si ga moram vendar najprej ogledati. Ali plaha ptica me ne bo čakala, da jo premotrim od nog do glave; skrila se bo visoko kje v vejevju. Ker

ne morem za njo, si jo približam z daljnogledom; sicer mi je nemogoče dovoljno spoznati postavo, obliko kljuna in perje. Začetek je težak; ko pa premotrite tako vsaj ducat naših gozdnih pevcev ter poslušate obenem njihove melodije in klice, zapazite, kako silno se je izurilo vaše uho. Kljub mnogoglasnemu gozdnemu zboru, bodele brez težave razlikovali posamezne pevce in njih glasove.

Stanko: Ali ista ptica lahko zelo različno poje? Klic kukačice je na primer vedno isti, cvrčanje lastovk in čivkanje vrabcev vedno enako.

Dr. Erjavec: Izbral si le prav slabe pevce. Kaj pa škorec in vrtnik? Pošteno bi si moral prizadevati, predno bi spoznal pevsko umetnost teh dveh do kraja. Toda celo najslabši pevci imajo poleg pravega petja še posebne glasove, s katerimi vabijo ali pa izražajo svojo vzhičenost. Ščinkovec¹ slišite povsod, v njihovi melodiji je cela lestvica samih poltonov, ki jo končujejo s kratkim povdarkom. A vse drug je njihov klic; ali ne čujete jasnega ščink - ščink, ki nam ga kliče na vse grlo zastavni samec s hrasta? Sinice² smo se danes tudi že dovolj naslišali; njen veseli si-ti-he, s-i-t-i-h-e, si-ti, si-ti je povsem nekaj drugega kot njeno vabilo, ki je slično ščinkovčemu.

Stanko: Kateri le gode tu gori venomer tako enolično: djelm-delm-delm, djelm-delm-delm? Večkrat sem ga že slišal.

Dr. Erjavec: Kovaček³ je, majhna nezatna ptičica; po perju se komaj razlikuje od sorodnikov, tem bolj ga izdaja njegovo posebno, neumorno petje.

Janko: Slišiš, oče, tam iz smrečja prihajajo čudni glasovi: gru-gru, gru-gru!

Branko: No, lepa je ta, Janko, da še teh ne poznaš! Divji golobi grulijo.

Janko: Divji golobi? Od katerih izvirajo naši domači?

Dr. Erjavec: Ne, Janko. Zarodnikov naših domačih golobov tukaj ni. Podati bi se moral na Kras, k obalam Sredozemskega morja; tam živi skalni golob,⁴ prednik našega domačega goloba. Sicer bi pa naleteli tudi tu lahko kar na tri različne vrste divjih golobov.

Stanko: Katere vrste je le ta bil, ki je ravnokar pel.

Dr. Erjavec: »Pel«? Lepo si opisal. — Grlica⁵ je bila.

Stanko: Kako pa imenujemo ostali dve vrsti?

¹ *Fringilla coelebs*.

² *Parus maior*.

³ *Phylloscopus rufus*.

⁴ *Columba livia*.

⁵ *Columba turtur*.

Dr. Erjavec: To sta grivar⁶ in duplar⁷. Po glasu, s katerim vabijo, jih lahko razlikujete. Grivarjev a-hu-hu-hu zveni skoro turbo, duplarjev hu-a-u je bolj kratek in vabljev. Tudi ga ne čujemo tako pogosto kot grivarja.

Branko: Zakaj mu pa pravimo duplar?

Dr. Erjavec: Ker gnezdi v votlih drevesih; grivar in grlica pa znašata gnezdo kar prosto v vejevju.

Branko: O da, spominjam se, prav malo umetna so ta gnezda.

Dr. Erjavec: Tako je. Nič drugega kot počez naloženo suho dračje, tako redko, da se bela jajca svetijo skozi. Ljudska vera si je izmislila v nekaterih krajih celo povest. V davnih časih sta bila golob in kragulj dobra prijatelja, tako dobra, da se je golob učil graditi gnezdo pri kragulju. Toda prav kmalu sta se sprla in postala ljuta sovražnika. Zato se golob ni nikdar naučil delati umetnega gnezda; kakor je gradil tedaj, tako gradi še danes.

Stanko: Pripovedka je prav mična. Toda ali nimamo nobene boljše razlage, zakaj so ta gnezda tako enostavna? Druge ptice imajo vendar po večini zelo umetna gnezda.

Dr. Erjavec: Neki francoski znanstvenik se je mnogo bavil s tem vprašanjem. Slednjič je dognal, da bi bila valilna vročica tako velike ptice kot je golob presilna in bi ogrožala v gostem, toplem gnezdu njegovih dvoje jajc. Zato je treba, da se nekaj preobilne toplote v vrzelih dračja porazgubi.

Branko: Ali verjameš tej razlagi?

Dr. Erjavec: Vsekakor boljše ne poznam; sicer se pa sklada z drugimi dejstvi. Vse naše velike ptice, ki gnezdiijo v drevju, grade svoja gnezda večinoma iz debelega dračja; mehkega, toploto zadržujočega gradiva sploh ne uporabljajo, ali le prav malo. Male ptice pevke pa ravnajo drugače, ker morajo s svojim neznatnim telescem pokriti navadno precej obilo število jajc. Zunanji del gnezda spletajo iz močnejšega gradiva, dračja, trave, ličja, korenin i. t. d., notranjo steno pa skrbno oblože s perjem, dlako, volno in sličnimi gorkimi snovmi. O tem se lahko prepričate v vsakem vrabčevem ali ščinkovčevem gnezdu. Plašica⁸ stke gnezdo skoro iz samih nežnih niti vrbovih mačic; tako je mehko in voljno kot bi bilo spleteno iz same najboljše tkanine.

Janko: In vse to opravijo ptice edino le s kljunom?

Dr. Erjavec: Seveda, Janko, saj drugega orodja nimajo. Tako zvani tkalci spletajo s svojim kljunom celo umetne tkanine,

⁶ *Columba palumbus*.

⁷ *Columba oenas*.

⁸ *Aegithalus pendulinus*.

podobne iz bičja spletenim štorjam; šivcem Vzhodne Indije pa služi klun kot šivanka, z njim prišijejo liste na zunanjo stran gnezda.

Janko: Oče, ali bi šli v smrečje iskat golobje gnezdo?

Dr. Erjavec: Poskusimo lahko. Prej bi vam pa še rad pokazal prav mično gnezdo, ki sem ga našel pred kratkim tu v jelševju. — V tem grmu bo; iz starega jelševega štora je pognal še gost šop mladik.

Stanko, ki razgrne veje: O, kako veliko gnezdo! Krasna modrozelenkasta jajca leže v njem, posuta s črnimi pegami! To gnezdo je gotovo zgradila le kaka velika ptica, najmanj kosove velikosti.

Dr. Erjavec: Da, skoro tolika; povsod v gozdu lahko čujete njeno čudovito petje. Ta ptica je drozg, ki ostaja vse poletje in tudi gnezdi pri nas.

Branko: Kako lepo je gnezdo znotraj izglajeno! Kot bi bilo prevlečeno z ilovico.

Dr. Erjavec: Baš radi tega sem vam ga hotel pokazati. Mnogo so se že prerekali, s čim je gnezdo pravzaprav obloženo in kako more ptica narediti tako lepo, polkroglasto kotanjo. Kolikor je meni znano, obloži kotanjo spomladi z zgrizenim, preperelim lesom, pomešanim s kravjimi in konjskimi odpadki; pozneje uporabi tudi ilovičasto prst. Vse te snovi pa pomeša seveda z obilno, gosto slino, ki jo tresoč se in daveč izbljuje. Predelano in pregneteno snov polaga kot tenko plast od srede proti kraju ter jo s kljunom izglati.

Stanko: Ker se je uboga ptica tako trudila, pojdimo kar hitro naprej, da se ne bo preveč bala. — Smešno se mi pa le zdi, da more ptica toliko izpljuvati. Mislil sem, da tega ptice ne zmorejo.

Dr. Erjavec: O, saj drozg ni edina naša ptica, ki izločuje, kadar gnezdi, iz žlez svojega jezika obilo sline. Ali ne veš, da naše lastovice⁹ naredo svoja gnezda iz zgolj cestnega blata, ki ga prinašajo v majhnih grudicah in zlepijo s svojo gosto slino? Tako gnezdo je tudi suho še precej trdno. Samo blato bi se prav kmalu zdrobilo in padlo s stene. Tudi o hudournikih¹⁰ vemo, da prevlečejo svoje borno gnezdo čez in čez s slino. Najboljši zidar pa je pač južnoameriški lončar,¹¹ ki sezida v vejevju zelo velika, pečem podobna, do 4 kilograme težka gnezda.

Branko: Ali niso indijska ptičja gnezda, ki jih ljudje uživajo, vsaj deloma tudi iz sline?

⁹ *Hirundo urbica, rustica.*

¹⁰ *Cypselus apus.*

¹¹ *Furnarius rufus.*

Dr. Erjavec: Ne samo deloma, temveč od nekaterih vrst celo popolnoma. Salangane¹² imenujemo ptice, ki stavijo svoja ne ravno prevelika gnezda na pečine strmih obal indijskega Oceana. Pritrjena so enostransko ob steno, kot nekakšne plitve skledice vise prosto v zraku; valeča ptica ima v njih le malo prostora. In vendar traja približno dva meseca, predno je zibelka za mladiče gotova. Narejena in zlepljena je iz samih tenkih slinastih niti, ki se cede ptici iz kljuna.

Branko: Mučijo se torej še mnogo bolj kot naše lastovice. — Zanimivo bi bilo le vedeti, kaj je privedlo ptice do tega, da gnezdiijo tako visoko v drevju, ali celo na strmih zidovih in pečinah?

Dr. Erjavec: To vprašanje nam ne bo delalo preglavice, ako istočasno razmislimo, zakaj so se ptice sploh lotile zgraditi gnezda. Še sedaj jih imamo mnogo vrst, ki jim niti na misel ne pride, da bi se mudile z zgradbo gnezd.

Stanko: Na kukavice misliš, kajne, ki podlagajo svoja jajca v tuja gnezda?

Dr. Erjavec: Ne boš! Razvada naše kukavice ni merodajna v tem vprašanju; kajti mnogo njenih sorodnic gradi v tujih deželah zelo umetna gnezda. Pač pa mislim, n. pr. našega légena,¹³ ki polaga svoja jajca na gola tla, dalje na pingvine ali tolščake, ki nosijo svoje edino jajce s seboj med nogami. Tudi galebi, čigre ali ribiči, deževniki, pribe in drugi nimajo nič pravega gnezda; jajca ležejo v prvo globel, ki jo naleté.

Branko: Ti misliš torej, da so valile ostale ptice prvotno kar na tleh?

Dr. Erjavec: Da; tako si vsaj najlažje predstavljamo, kako se je razvijala umetnost grajenja gnezd. Mislim, da sta pospeševala ta razvoj dva zelo važna povoda. Zlasti manjše ptičje vrste so morale znositi skupaj čim več gorkega gradiva, da kolikor toliko zadrže uhajanje potrebne valilne toplote. Mnogo skrbi pa so pticam povzročali tudi nebogljeni mladiči, ki so bili na nizkih tleh izpostavljeni neštetim nevarnostim. Bile so prisiljene poiskati za gnezda kolikor mogoče najbolj zavarovana in varna mesta; narava sama jim je nudila dobra zatočišča, kakor skalne razpoke, drevesne votline, nizko goščavo. Večja množina gradiva je gnezdo že mnogo bolj vezala in oblikovala, prenos iz goščave v grm in cd tu v vejevje dreves je bil lahek. Da so ptice naravna skrivališča tudi izboljšale, si lahko mislimo. Iz preproste jamice na tleh so nastale polagoma cele zgradbe pod zemljo.

¹² *Collacalia esculenta*.

¹³ *Caprimulgus europaeus*.

Stanko: Kaj, ptice imamo, ki vale pod zemljo?

Dr. Erjavec: In ne malo! Na jugu živeči bučelar¹⁴ izkoplje v zemljo zavite, do dva metra dolge rove, jih proti koncu razširi in v nastalo votlino leže jajca. Neka vrsta obmorskih, na sipinah živečih gosi¹⁵ pa uporabljata rove kuncev za svoja gnezda. Ali tudi pri nas imamo dve ptici, ki gnezdita izključno v podzemskih votlinah. Eno prav dobro poznate, opazovali smo jo že večkrat. Se li ne spominjate one velike jame tam ob robu gozda?

Branko: O, že vem. Tam smo videli luknje breguljke!¹⁶ Kar mrgolelo jih je ob gornjem robu strmega brega. Saj si nam že tedaj pravil, da so hodniki najmanj en meter dolgi in da se je zelo težko približati.

Dr. Erjavec: No vidiš; tako je. Dognali smo torej eno ptico, ki vali v jamah, imamo pa še vodomca,¹⁷ ki sem ga že večkrat opazoval, dasiravno se rad umika ljudem. Krasna, modro barvana ptičica je to, z velikim, dolgim stožčastim kljunom; hrani se le z ribami, ki jih lovi leteč nad vodo in sunkoma se potapljač. Na strmih obrežjih naših jezer in potokov izkoplje vejast navzgor vodeč hodnik, ki ga običajno prav lahko opazimo. Kajti iz vhoda se razliva po pobočju cela reka nesnage: blato mladičev, pomešano z ribjimi ostanki, srti itd.

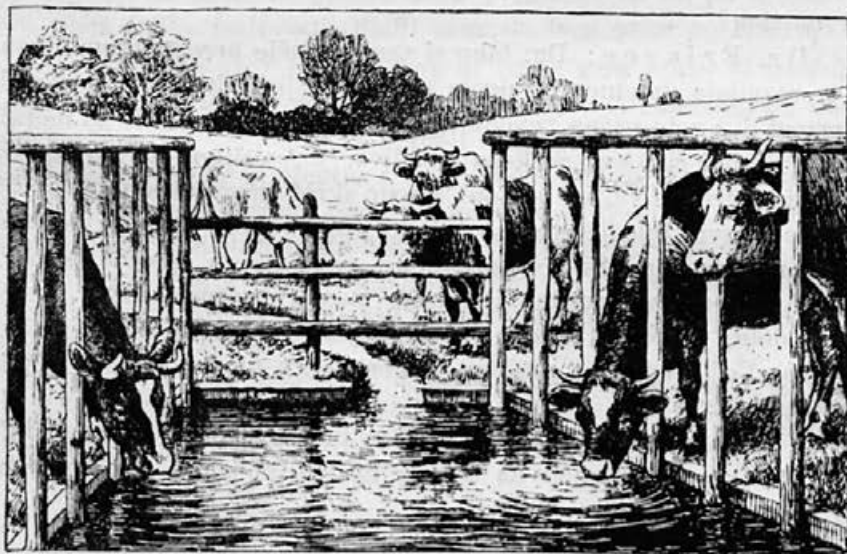
(Dalje prih.)

¹⁴ *Merops apiaster*.

¹⁵ *Tadorna cornuta*.

¹⁶ *Cotyle riparia*.

¹⁷ *Alcedo ispida*.

Ograjeno napajališče na prostem, onesnaženje vode onemogočeno.

Kuhinja in vrt.

Sandrica Poljšak:

Nekaj o jedilni shrambi.

Kolikokrat se hudujejo in razburjajo naše gospodinje, ker se jim je ta ali ona jed pokvarila, ker jim je mačka ali kakšna druga hišna golazen ponesnažila mleko ali meso itd. Dosti take jeze bi si prihranile, če bi si znale in hotele urediti jedilno shrambo tako, kakor je treba.

Vsako stanovanje mora imeti svojo jedilno shrambo, ki naj bo zračna, suha in hladna. Zato je dobro, če se nahaja na severni strani hiše. Ker se shranjujejo v jedilni shrambi stvari, ki se vedno rabijo pri kuhi, naj bo jedilna shramba v bližini kuhinje. Ni pa priporočljivo, da vodijo vrata iz kuhinje neposredno v jedilno shrambo, ker vhaaja pri tem vročina in sopara iz kuhinje v shrambo, kar škodljivo vpliva na tam shranjene jedi. Če pa shramba že tako leži, potem je treba vsaj paziti, da se vrata v shrambo vedno zapirajo.

Tla v jedilni shrambi morajo biti tako zgrajena, da sta dohod in naselitev raznega mrčesa, kateremu je baš jedilna shramba tako priljubljena, onemogočena. Če niso tla iz cementa ali iz umetnih plošč, temveč lesena, je treba zlasti paziti na to, da so dobro zamašene vse razpokline med posameznimi deskami in pa ob zidu. Najboljše sredstvo za to je mavčeva zmes. (Vzamemo nekoliko žganega mavčevega prahu (gips), ga zmešamo z nekoliko vode in z njim s pomočjo navadnega noža zamašimo razpokline.)

Stene ne smejo imeti nobenih razpoklin ali lukenj (n. pr. od žebļjev) in morajo biti dobro z apnom pobeljene.

Okna, ki ležijo proti severu, navadno ne potrebujejo nikakšnih zaves ali polken, ki bi varovale shrambo pred solnčnimi žarki. Drugje ležeča okna pa morajo biti pred solnčnimi žarki dobro zavarovana. Dalje morajo biti okna zastrta z gosto žično mrežo, da ne morejo v shrambo muhe in drug mrčes, pač pa je omogočen dostop svežemu zraku.

V jedilni shrambi je neobhodno potrebna čistoča. Ne samo tla, stene in omare odnosno police, temveč tudi vsa posoda, v katerih hrani gospodinja jedi, morajo biti snažne. Umazana posoda pokvari dober okus, a tudi jed se v umazani posodi prej pokvari. Gospodinja mora pregledati in osnažiti zato jedilno shrambo vsak dan baš tako, kakor osnaži vsak dan druge stanovanjske prostore, v katerih sama živi ali v katerih sprejema tujce. Pri tem pregledu lahko tudi ugotovi, katera jedila so že stara in se morajo takoj porabiti, katera jedila je treba boljše zavarovati, boljše zapreti in slično.

Negujte cvetlice!

Morda mi bo katera izmed cenjenih bralk ugovarjala, da je moj poziv nepotreben. Res je, da slovensko dekle že od nekdanj kaj rado neguje cvetlice, vendar opažam v zadnjem času, da se ponekod ta lepa navada opušča. Še vedno vidimo morda cvetlice po deklčinih oknih, zanemarjeni pa stoje često vrtiči okrog naših ljubkih kmečkih hišic. In vendar ne povzdigne zunanosti naših domovališč nobena stvar tako zelo kakor baš cvetlice! Spomnimo se samo na vtis, ki ga napravijo na človeka naše gorenjske kmečke hiše: raz oken visijo mogočni, do par metrov dolgi grmiči bujno cvetočih nageljnov, slika, ki jo na Gorenjskem le redko pogrešamo. Pred hišico pa majhen vrtič, poln pestrega cvetja. Ali se ne čutimo v taki okolici kakor pomlajene? Ali ne vpliva to na nas pomirjevalno, osvežujoče? Pravijo pa tudi, da ima človek, ki ljubi cvetlice, dobro srce in blago dušo.

Zima se poslavlja in zopet se nam bliža vse probujajoča pomlad. Treba bo urediti naše vrtove, jih prekopati, preurediti gredice in posejati razno zelenjavo, ki jo potrebujemo vsak dan v kuhinji. Sledilo bo zalivanje, plevelje, presajevanje itd. Pri vsem tem ne smemo pozabiti na svoje prijateljice - cvetlice. Sedaj je še čas, da se odločimo, katere dele naših vrtičkov bomo posejali s cveticami in s kakšnimi cveticami, da si preskrbimo potrebno seme in čebulice, da si vzgojimo dovoljno število mladih rastlinic, ki nas bodo celo leto razveseljevale s svojo lepo zunanostjo in s svojim omamljivim vonjem, ki bodo krasile naše domove in pričale o našem dobrem značaju.

Ko pa bo naše dekle marljivo zalivalo in čedilo svoje gredice, bo prišel mimo postaven fant, ki ga rada vidi. Morda bo odhajal na nabor, morda k vojakom. In utrgala bo par najlepših cvetk in mu jih pripela na suknjič, da se bo postavil s šopkom svojega brhkega dekleta. Po vasi pa se bo razlegala narodna:

Nemške frajle bod' vprašale,
kdo ti je ta pušelje dal —
Men' ga dala je Slovenka,
moja prva ljubica...

Moja bala.

Ta odstavek v našem listu bo v prvi vrsti namenjen slovenskim dekletom in ženam, ki bodo našle v njem marsikakšen koristen nauk in nasvet tako glede bale same, pa tudi za vse ono, kar ne spada navadno v okvir bale, temveč se pojavi šele v poznejšem zakonskem življenju; tako n. pr. perilo za moške in otroke itd. Potrebno je namreč, da se tudi na deželi obračuna z raznimi nepraktičnimi razvadami, ki so samo v škodo gospodinjstva, in se vpeljejo razne novosti, ki so praktične in prinašajo hiši korist in olajšanje dela. Potrudili se bomo, da pridobimo za ta odstavek v listu dobrih sotrudnic in vabimo k sodelovanju vse naše prijateljice.

Naše naročnice bodo lahko stavile tudi razna vprašanja, na katere bodo dobile v listu odgovor. Če bo smatralo uredništvo tako vprašanje za važno in bo pričakovalo zanj več rešitev, bo pozvalo tudi svoje ostale naročnice, naj sporoče svoja izkustva, ki jih bomo nato priobčili. Kajti več ljudi več ve.

Da bode odstavek »Moja bala« bolj zanimiv, bodemo prinašali od časa do časa tudi razne slike, ki se bodo nanašale na opremo kmečke hiše, perilo in uporabne predmete. Pri tem bodemo posvečali posebno pazljivost našemu narodnemu blagu in narodnim običajem, ki so tako lepi, da jih moramo poživeti in ohraniti.

Organizacijski vestnik.

**Poziv vsem odborom društev kmet-
skih fantov in deklet.** Redni letni občni zbori društev kmet-
skih fantov in deklet se morajo vršiti v marcu ali aprilu z dnevnim redom, razvidnim v § 11. društvenih pravil. Pazite, da bo na dnevnem redu volitev delegatov na Zvezin občni zbor, ki se bo vršil meseca maja. Pripravite tudi poročilo o svojem društvenem delovanju. V slučaju, da je društvo že imelo redni letni občni zbor, ni pa na njem izvolilo gori navedenih delegatov, potem morate sklicati v določenem roku izredni občni zbor. Obvestite takoj Zvezo društev kmet-
skih fantov in deklet v Ljubljani, Kolodvorska ul. 7., kedar se vrši Vaš občni zbor, da pošlje Zveza svojega delegata. Opozarjam, da mora vsako društvo javiti svoj občni zbor pristojni oblasti, to je: g. sreskemu poglavarju. — Organizacijski referent.

Predavanja. Društva, ki želijo kakršnakoli predavanja, naj javijo (Zvezi društev kmet-
skih fantov in deklet (kulturni referent), kakšno predavanje želijo imeti in kedar.

Novo društvo je bilo ustanovljeno v Škocjanu pri Turjaku. Že prvi dan je pristopilo okrog 80 članov in članic. Novemu društvu želimo obilo uspehov.

IZZREBANE SREČKE

**Loterije zveze društev kmet-
skih fantov in deklet v Ljubljani.**

Zrebanje dne 2. februarja 1927.

I. dobitek v znesku 10.000 Din: sreča štev. 00889.

II. dobitek v znesku 5000 Din: srečka štev. 05984.

III. dobitek v znesku 1000 Din: srečka štev. 16598.

Dobitki po 100 Din: srečke štev.
00251, 00831, 00866, 01149, 02221, 02380,
03184, 03688, 04119, 04858, 05259, 05660,
06126, 06316, 06842, 06872, 07325, 08075,
08383, 08762, 08910, 09641, 09866, 10330,
10541, 11766, 12062, 13266, 13385, 13861,
14544, 16254, 16276, 17554, 17776, 17872,
18165, 18549, 19070, 20000.

Dobitki po 50 Din: srečke štev.
00155, 00162, 00894, 00998, 01117, 01557,
03047, 03168, 03237, 03615, 03896, 04285,
04291, 04633, 05141, 05278, 06401, 06540,
06800, 08649, 08935, 08994, 09142, 09366,
09954, 10637, 11008, 11393, 11575, 12238,
12282, 12523, 12945, 13530, 13546, 14231,
14522, 15016, 15747, 15957, 16585, 17071,
17573, 17684, 18128, 18525, 18396, 18810,
19036, 19493.

Dobitki se bodo izplačevali, odnosno izročali od 1. marca do 31. maja 1927 proti izročitvi srečke pri Zvezi društev kmetijskih fantov in deklet v Ljubljani, Kolodvorska ulica št. 7. Dobitki, ki se v tem času ne bodo dvignili, zapadejo v korist Zveze društev kmetijskih fantov in deklet.

Listnica uredništva.

Naši čitatelji so gotovo že mislili, da je »Gruda« zaspala. Sicer niso imeli prav, vendar ni dosti manjkalo. Naročniki namreč kljub vsem opominom kaj radi pozabijo, da je treba poravnati naročnino. Kmetijska tiskovna zadruga kot lastnica »Grude« se je zavedala, da je list, kakršen je »Gruda«, našemu kmetiskemu ljudstvu prepotraben. Ker je hotela, da bodi list dostopen tudi najrevnejšim v naših vaseh, je določila izredno nizko naročnino, tako da je »Gruda« najcenejši slovenski mesečnik. Vzdrževanje takega lista stane veliko, naročnina je nizka, zato je neobhodno potrebno, da naročniki poravnajo vsaj to nizko naročnino. A tega mnogi niso storili. Kljub temu je Kmetijska tiskovna

zadruga sklenila, da izdaja list še dalje, ker se zaveda velike škode, ki bi jo utrpelo naše kmetско ljudstvo, če bi se list ustavil.

Uredništvo noče vnaprej obljubljati, kaj bo vse storilo, zagotavlja pa, da bo uvaževalo vsak dober in izvedljiv nasvet, ki mu bo dan iz vrst naročnikov, in da se bo potrudilo urejevati »Grudo« tako, da bo odgovarjala željam in potrebam našega kmetiskega ljudstva.

Z novim letnikom uvajamo nekaj novih oddelkov, namenjenih zlasti našim kmetiskim dekletom, kakor n. pr. »Kuhinja in vrt« in »Moja bala«. Želimo pa, da naše cenjene naročnice tudi same prispevajo v te oddelke lista na ta način, da stavijo razna vprašanja in na ta vprašanja odgovarjajo. »Gruda« naj postane živa vez med čitatelji, javna govorilnica, v kateri si bodo izmenjali svoje misli in si razodeli svoje težnje tudi še tako oddaljeni naročniki. Tako bo »Gruda« verna slika življenja slovenske vasi.

Izhajala bo vsakega prvega v mesecu. Ker smo s prvimi številkami zakasnili, izidejo 1. in 2. ter 3. in 4. številka v skupnih zvezkih, ostale številke od maja dalje pa zopet vsaka za-se.

Vse naročnike vljudno prosimo, da poravnajo čimprej naročnino in s tem omogočijo redno izhajanje lista ter zboljšanje njegove vsebine. Poleg tega je naša dolžnost, da širimo »Grudo« med naše ljudstvo in ji priborimo dostop v sleherno kmetско kočjo. Naše geslo bodi: Z dobrim čtivom v boj za Staro pravdo!

Naše slike.

Dve sliki, ki jih priobčujemo v današnji številki, je priobčila Kmetijska tiskovna zadruga svoječasno v Velikem koledarju Kmetijske Matice, drugi dve pa sta vzeti iz knjige »Planšarstvo in kmetijstvo na naših planinah«. To knjigo je uredil dr. Spiller-Muys, izdala jo je pa Kmetijska tiskovna zadruga.

Telefon šte. 16.

Ustanovljena l. 1889.

Poštni ček 10533

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

(Gradska štedionica)

Stanje
naloženega denarja
nad 250 milijonov
dinarjev.

Ljubljana

Stanje
naloženega denarja
nad 1000 milijonov
kron.

Prešernova ulica

sprejema vloge na hranilne knjižice
kakor tudi na tekoči račun, in sicer
proti najugodnejšemu obrestovanju.
Hranilnica plačuje zlasti za vloge
proti dogovorjeni odpovedi v teko-
čem računu najvišje mogoče obresti.

Jamstvo za vse vloge in obresti,
tudi tekočega računa, je večje
kot kjerkoli drugod, ker jamči
zanje poleg lastnega hranilnič-
nega premoženja mesto Ljub-
ljana z vsem premoženjem ter
davčno močjo. Vprav radi tega
nalagajo pri njej sodišča denar
nedoletnih, župnijski uradi cer-
kveni in občine občinski denar.

Naši rojaki v Ameriki nalagajo svoje
prihranke največ v naši hranilnici,
ker je denar tu popolnoma varen.
Dovoljuje posojila na posestva in menice po nizkih obrestih.

KMETSKE HRANILNI IN POSOJILNI DOM

reg. zadruga z neom. zav.

Ljubljana, Tavčarjeva (Sodna) ul. 1, pritličje

VLOGE na knjižice in tekoči račun po najugodnejšem obrestovanju - Posojilo na vknjižbo, proti poroštvu in zastavi premičnin in vrednostnih papirjev - Krediti v tekočem računu Ček. promet - Nakazila - Inkaso - Eskont menic

Poslovne ure zavoda: Vsak delavnik od 8. do pol 1. dop. in od 3. do pol 5. popoldne

Račun poštne hranilnice št. 14.257 - Brzjavici: »Kmetiskidom«

Podružnica v KAMNIKU Glavni trg

E K O N O M

OSREDNJA GOSPODARSKA ZADRUGA V LJUBLJANI

Najnižje cene ter velika zaloga deželnih pridelkov, krmil, špecerijskega blaga kakor: sladkor v sipi in v kockah, petrolej, kava, olje, riž ter razne vrste mila za pranje in ostale v to stroko spadajoče predmete. — Velika zaloga vseh vrst umetnih gnojil, modre galice, prvovrstne strešne opeke in najboljšega splitskega Portland cementa
„SALONA“ (TOUR)

KOLODVORSKA ULICA 7